

VI.

**Prøvelse af Reenbergs Ytring om Resens Bibel-
oversættelse.**

Morten Reenbergs Ytring angaaende Resens Bibel-oversættelse, der meddeltes i forrige Hefte, har givet to af vort Selskabs lærde Medlemmer, Hr. Overrabbiner D. Si-

monsens og Hr. Sognepræst A. T. Jantzen, Anledning til uafhængigt af hinanden at fremkomme med følgende i Hovedsagen samstemmende Bemærkninger.

1.

Af et Brev til Red. fra Hr. Overrabbiner D. Simonsen.

I sidste Hefte af Krkh. Saml. p. 160 meddeler De en interessant Bemærkning af M. Reenberg, som, om den i Alt var rigtig, vilde kaste nogen Skygge paa Resen som Bibeloversætter. Men det er ikke godt muligt, at Resen, som Reenberg formoder, skulde have lagt Diodatis italienske Bibeloversættelse til Grund for sin danske. Thi R.'s Oversættelse var jo allerede helt færdig, tildels endog rentrykt 1606 (Rørdam, Kbh. Univ. Hist. III, 152), medens D.'s Oversættelse først udkom 1607. Muligt var det jo, at Dele af Diodatis Værk kunde være komne Resen i Hænde, før hele den italienske Bog blev udgivet, men rimeligere er det vel, hvis Lighederne i de 2 Oversættelser ikke ere altfor paafaldende, at antage, at ensartede Studier har fremkaldt Ligheden. Begge Oversættelser har jo iøvrigt faaet samme Skjæbne, at blive brugt gennem lange Tider, om end i lidt bearbejdet Skikkelse.

2.

Resen og Diodati¹⁾.

Sammenstillingen af Navnene i Overskriften tager sig lidt besynderlig ud, idet derved betegnes de stærkeste Modsetninger: Resen, mere luthersk end Luther; Diodati, mere calvinsk end Calvin, og det i den orthodoxe Læringskampers allerhidsigste Tid. Men Foranledningen til at nævne

¹⁾ Efter at Hr. Pastor Jantzen kortelig i et Brev til mig havde fremsat sine Betænkkeligheder ved at godkjende Reenbergs Ytringer om Resens Bibeloversættelse, har han efter min Opfordring nærmere gjort Rede for sin Indsigelse, saaledes som her er sket.

disse Mænd sammen er det Brudstykke af et Brev, som Dr. Rørdam i forrige Hefte af disse Samlinger (S. 160) har fremdraget. Morten Reenberg skriver til Prof. H. Steenbuch, at han antager, at Resen i sin Bibeloversættelse har benyttet Diodati's italienske Oversættelse baade for Textens og Noternes Vedkommende, da der er stor Overensstemmelse mellem de tvende Bibelarbejder, og »den Calvinistiske Genie, som her og der kan mærkes« i den Resenske Oversættelse saaledes vil kunne forklares.

Dr. Rørdam har Ret i, at denne Bemærkning er interessant; men den trænger sikkerlig til nærmere Prøvelse. Fuldstændigt urigtigt vilde det være paa dette løse Grundlag at fremstille som en Kjendsgjerning, at H. P. Resen skulde have brugt den reformerte Theologs italienske Oversættelse som Kilde til sit Bibelarbejde¹⁾.

Genferen Giovanni Diodati (1576—1649) — Familien var udvandret til Genf fra Lucca — var fra 1609 theol. Professor i Genf (Beza's Efterfølger). Han repræsenterede 1618 Genf paa Dordrechter-Synoden, men hørte her til de mest intransigente; fra 1619 til 1631 udgav han en anselig Række Skrifter, henhørende til den systematiske Theologi; men særlig er han bekjendt ved sin italienske Bibeloversættelse, som han fremlagde i Haandskrift paa en Præstekonferens i Genf 1603; men trykt udkom den først 1607, en smuk Kvartudgave, forsynet med Indledninger og Randnoter. Den er temmelig fri, snarere en Paraphrase end en egentlig Oversættelse; Noterne bøje i calvinsk Retning, men Hovedøjemedet er at gjøre Arbejdet saa let tilgængeligt som muligt og afpasse det efter Menigmands Tarv²⁾.

¹⁾ Reenbergs »Mistanke« har iøvrigt tidligere været fremdraget. I Kirkeh. Saml. 3. R. III, 501 findes den blandt flere andre korte Uddrag af den Kopibog, der opbevares i Aalborg Stiftsbibliothek og nu sidst er benyttet af Dr. Rørdam. Det paagjældende Brev er skrevet 1705, da Reenberg var Provst i Stege.

²⁾ Jfr. Richard Simon, *Disquisitiones critt. de variis Bibliorum edit.* (London 1684), S. 210.

Personligt kan Resen ikke have havt nogen Berøring med Diodati. Resen kom hjem fra sin store Udenlandsrejse 1591 — da var Diodati kun 15 Aar gammel. I Schweitz dvælede R. ganske vist nogen Tid, dog mest i Basel. Hans Antagonist, Prof. Ivar Stub († 1611) lod ham ved Striden 1609 høre, at han paa hin Tid havde været gode Venner med Calvinisterne, saa at en Professor i Basel endog tilbød ham en Plads der og vilde give ham sin Datter til Ægte: »Calvinus sine dubio erat tibi in aliquo pretio . . . Sed, Reseni, consule conscientiae tuae et time Deum, ut nihil amplius dicam. Qvinam sunt hodie, qvorum scriptis S. S. doctius illustratur, quam Calvini et (ut vocant) Calvinistarum? Nulli profecto; neque enim hoc ipse negabis. Nam hoc ita verum est, ut illi, qui maxime Calvinistas insecantur, ipsorum scriptis carere nequeant«¹⁾.

Her have vi en kyndig Samtidigs Opfattelse af Tidens exegetiske Arbejder. Det er ganske naturligt, at Resen har været godt kjendt med de reformerte Theologer, men derfra er et langt Spring til at følge dem. Sees der hen til Udgivelsestiden, er der overmaade liden Sandsynlighed for, at Resen blot for en Del af Arbejdet kunde have benyttet Diodati's Oversættelse; thi Trykningen af Resens danske Bibel var allerede paabegyndt for N. T.s Vedkommende 1605; i April 1606 vare de 5 Mosebøger færdigtrykte og i Juni 1607 den fuldstændige Bibel. Men Diodati's er først fra 1607. Dog ikke alene Udgivelsesaaaret taler imod Antagelsen af Resens Brug af Diodati, men hele det forskjellige Anlæg af Oversættelserne. Resen følger slavisk Grundteksten paa Modersmaalets Bekostning; Diodati paraphraserer²⁾.

Der kunde tænkes den Mulighed, at Reenberg ved hin Bemærkning ikke havde tænkt paa Oktavbiblen fra 1607,

¹⁾ Ny kirkeh. Saml. VI, 320 f.

²⁾ Prof. v. Mehren udtalte 1858 Formodning om, at Resen blandt sine Hjælpe midler havde benyttet den engelske Oversættelse (Scharling og Engelstoft, Nyt theol. Tidsskr. IX, 75).

men paa Foliobiblen fra 1633 (eller 1632) med dens udførligere Noter. Men denne sidste kan ikke kaldes »versio Reseniana«, selv om Resen har medvirket noget derved¹⁾. Det var en ny Bearbejdelse af Frederik II.s Bibel uden Benyttelse af Udgaven fra 1607, og alene om denne sidste kunde Reenberg sige, at den var »givet ud i Hastværk«. Tilmed skulde nok de mellemliggende Aars mange Stridigheder med Calvinisterne yderligere have skærpet Sansen for at undgaa enhver, selv den mindste, Tilbøjelighed til at indføre i Biblen nogen Note, hentet i Genf.

Hele Spørgsmaalet fortjener imidlertid en nærmere Undersøgelse. Forholdet mellem Biblen af 1607 og 1633 er hidtil ikke noksom oplyst — yttrede Biskop Engelstoft 1856 — men det samme gjælder den Dag i Dag²⁾.

¹⁾ Jfr. Ny kirkeh. Saml. VI, 434.

²⁾ Scharling og Engelstoft, Nyt theol. Tidsskr. VII, 347.